

«гостя», молодь набуває знання, що формують установки для усвідомлення переваг здорового способу життя. Питання технологій профілактики адиктивної поведінки у контексті здоров'я неповнолітніх включені до регіональних програм Луганської області. Реалізація програм безпосередньо пов'язана з організаторами установ охорони здоров'я, їх цілеспрямованістю, наполегливістю, вмінням знаходити нестандартні рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вуилстик Н. Санитарное просвещение по вопросам курения, алкоголизма и наркомании / Н. Вуилстик. Европейское национальное бюро ВОЗ. – Копенгаген, 1981.
2. Гузиков Б. М. Групповая и семейная психотерапия при алкоголизме : методические рекомендации / Б. М. Гузиков, В. М. Зобнев, А. А. Мейроян, Т. Г. Рыбакова. – М., 1980. – 30 с.
3. Концепція освіти «рівний-рівному» щодо здорового способу життя серед молоді України / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко, Л. І. Андрущак. – К. : Міленіум, 2002. – 20 с.
4. Максимова Н. Ю. Психологічна профілактика схильності до алкоголю та наркотиків і психокорекційна робота з підлітками групи ризику / Н. Ю. Максимова // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 3. – С. 2-4.
5. Мусиенко Г. А. Профилактика пьянства, алкоголизма, наркомании и токсикомании у подростков и юношей : методические рекомендации / Г. А. Мусиенко, З. Н. Болотова, А. М. Шинский. – Харьков, 1989. – 22 с.
6. Сердюкова Н. Б. Наркотики и наркомания / Н. Б. Сердюкова. – Ростов н/Д : Феникс, 2000. – 256 с. – (Серия «Панацея»).

УДК 378.091.8-056.24

Макарова Е.В.

Львівський державний університет фізичної культури

ПРОБЛЕМИ І ОСОБЛИВОСТІ СУПРОВОДУ ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

В статті визначені проблем та особливостей супроводу освітнянського процесу студентів з інвалідністю в умовах вищого навчального закладу (ВНЗ). Встановлено, що з метою забезпечення рівного доступу абітурієнтів з інвалідністю до вступу в ВНЗ та подальшого забезпечення інклюзії студентів із інвалідністю до навчального процесу здійснюються спеціальні організаційні заходи.

Ключові слова: студенти з інвалідністю, супровід, освітнянський процес.

Макарова Э. В. Проблемы и особенности сопровождения образовательного процесса студентов с инвалидностью. В статье определены проблем и особенностей сопровождения образовательного процесса студентов с инвалидностью в условиях ВУЗА. Установлено, что с целью обеспечения равного доступа абитуриентов с инвалидностью к поступлению в ВУЗ и дальнейшего обеспечения инклюзии студентов с инвалидностью к учебному процессу осуществляются специальные организационные мероприятия.

Ключевые слова: студенты с инвалидностью, сопровождение, образовательный процесс.

Makarova E. Problems and peculiarities of the maintenance of educational process of students with disabilities. In the article are considered of the identified problems and peculiarities of maintenance of educational process of students with disabilities in the conditions of the university. It is established, that in order to ensure equal access of applicants with disabilities to enter the university and to further ensure the inclusion of students with disabilities in the educational process are made special arrangements.

Key words: students with disabilities, support of, the educational process.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Одним з найбільш ефективних механізмів підвищення соціального статусу та захищеності інвалідів є отримання ними повноцінної професійної освіти, і в зв'язку з цим установи професійної освіти покликані виконувати важливу роль у становленні нової державної системи соціального захисту інвалідів [9, 10]. На даний час доведено економічну доцільність початкової, середньої та вищої спеціальної освіти для осіб з інвалідністю, оскільки витрати на їх освіту повертаються у вигляді прибуткового податку з

працюючих висококваліфікованих фахівців і частково позбавляють державу фінансового тягаря щодо необхідності виплати їм допомоги [12]. Цей факт знайшов своє відображення у соціальній політиці цілого ряду держав, де вища освіта є пріоритетною галуззю для багатьох категорій інвалідів. Численні наукові дослідження свідчать, що вища освіта входить в десятку цінностей, найбільш важливих для молоді. Для осіб з інвалідністю отримання вищої освіти, престижної спеціальності, гідно оплачуваної праці (чому сприяє вища освіта) є чи не єдиною можливістю подолати стан відчуження, соціальної ексклюзії, в якому вони опинилися за об'єктивних умов, пов'язаних зі станом здоров'я [5]. На жаль, можна констатувати, що система безперервної професійної освіти інвалідів в нашій країні не є досконалою і до цих пір не отримала належного розвитку.

Виникає необхідність створення умов для доступності вищої освіти, яка передбачає, перш за все, подолання певних бар'єрів, які можна класифікувати наступним чином: мала перспективність працевлаштування, що, безумовно, не може підвищувати мотивацію до отримання високого рівня освіти. Навіть обов'язкова 4-відсоткова квота інвалідів у кадровому складі підприємства не зупиняє роботодавців у відмовах надання робочого місця і, тим більше, не стимулює підтримку цієї категорії працівників; система спеціальної корекційної освіти, яка пропонується людям з особливими потребами. Це інтернатні заклади закритого типу, які не сприяють соціальній адаптації та інтеграції інвалідів у суспільство і створюють певні комплекси побоювання ризику навчатися в традиційному навчальному закладі; неготовність викладачів працювати в інтегрованому освітньому середовищі, організувати персональну адресну підтримку студентам з особливими потребами; невідповідність інфраструктури, яка включає в себе архітектурну та транспортну незручність [19].

У зв'язку з цим представляє безперечний інтерес вивчення й впровадження позитивного досвіду тих навчальних закладів, які на практиці реалізують освітньо-реабілітаційні програми для інвалідів. Аналіз досвіду навчання осіб з інвалідністю різних категорій, накопичений вищими і середніми навчальними закладами загального типу і початковими спеціальними навчальними закладами склав передумову щодо розвитку освітньо-реабілітаційних технологій в нашій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років Україна проводить чітку послідовну політику переходу від медичної до соціальної моделі інвалідності, яка передбачає комплексне розв'язання проблем інвалідності та кардинальні зміни підходів щодо ролі і місця людей з обмеженими можливостями в економічному та соціальному житті суспільства [1, 3, 8, 12, 16, 21]. Значних змін зазнали підходи щодо освітянської сфери осіб з інвалідністю та фахівці у цієї галузі визнають, що професійна освіта осіб з інвалідністю є одним з найважливіших елементів їх комплексної соціальної адаптації, успішне проведення якої дозволяє підвищити рівень життя інвалідів, забезпечувати сім'ю, домогтися економічної незалежності, полегшує інтеграцію інвалідів у суспільство [4, 9, 14, 20]. Низька авторів стверджує, що сучасний спосіб життя студентів з інвалідністю має цілу низку екзогенних чинників, котрі негативно впливають на процеси їхньої соціальної адаптації [11, 15]. Однак освітянській процес у осіб з інвалідністю має свої особливості й суттєві проблеми, які потребують негайного вирішення. Процес адаптації, який проходить кожен студент із обмеженими можливостями під час інтеграції в освітній простір, у студентську групу і, водночас, в соціальну систему, супроводжується інтенсивною роботою як виконуючих, так і регулюючих біологічних систем, що є суттєвим випробуванням для його організму та потребує застосування додаткових методів спрямованих на покращення рівня здоров'я, оптимізацію (відновлення, компенсацію) фізичних здібностей та функціонального стану організму, поліпшення фізичних якостей, психоемоційної стійкості та адаптаційних резервів. Дослідженнями фахівців, в останні десятиліття доведено доцільність та необхідність застосування під час процесу навчання студентів з інвалідністю лікувально-оздоровчих та корекційно-відновлювальних заходів із диференційованим застосуванням різних видів реабілітації [2, 6, 7, 13, 17].

Мета роботи полягала в визначенні проблем та особливостей супроводу освітянського процесу студентів з інвалідністю в умовах ВНЗ.

Методи дослідження: аналіз нормативних документів, спеціальної науково-методичної літератури, аналіз практичного досвіду роботи зі студентами-інвалідами.

Виклад основного матеріалу. Завдяки цілеспрямованій діяльності держави щодо забезпечення реалізації інвалідами їх конституційного права на здобуття вищої освіти, а також завдяки реалізації Міносвіти України завдань, передбачених нормативно-правовими документами, відбувається стійке підвищення чисельності інвалідів, які здобувають освіту у ВНЗ. Так, за даними Міносвіти України, у 2008/2009 навчальному році на перший курс до вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації було зараховано 4946 інвалідів, тоді як у 2007/2008 навчальному році – 3684 інваліди. Динаміку чисельності студентів-інвалідів, які навчаються у ВНЗ I-IV рівнів акредитації, подано на рис. 1. Міносвіти України запроваджено проведення експерименту щодо організації інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації (наказ Міносвіти України від 27.06.2009 р. №587) та розроблено тимчасове положення "Про організацію інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації". В експерименті щодо організації інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами беруть участь 9 ВНЗ III-IV рівнів акредитації, серед яких:

1. Відкритий міжнародний університет розвитку людини "України" (м. Київ);
2. Донбаський інститут техніки та менеджменту Міжнародного науково-технічного університету;
3. Кримський гуманітарний університет (м. Ялта);
4. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка;

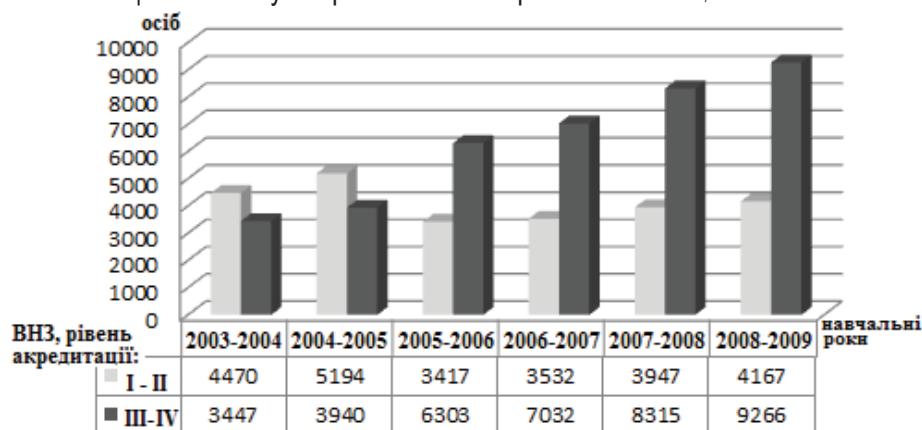

Рис. 1. Чисельність студентів, які мають інвалідність, у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації [18]

5. Національна металургійна академія України (м. Дніпропетровськ);
6. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ);
7. Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (м. Одеса);
8. Харківський національний університет імені В.М. Каразіна;
9. Харківський національний університет радіоелектроніки.

Експеримент передбачає три етапи проведення: перший – вивчення у системі ВНЗ інтегрованого навчання, розроблення документів, науково та навчально-методичної літератури; другий етап передбачає апробацію розроблених документів та матеріалів; третій – аналіз результатів проведення експерименту [18]. Практичний інтерес представляє організація процесу навчання у даних ВНЗ де професійна підготовка та професійна освіта осіб з інвалідністю здійснюється в порядку і на умовах, визначених чинним законодавством про освіту, відповідно державних освітніх стандартів на основі освітніх програм, адаптованих для навчання осіб з інвалідністю. В університетах, що приймають участь в експерименті щодо організації інтегрованого навчання осіб з особливими освітніми потребами розроблена освітньо-реабілітаційна система яка регламентує процес інтегрованої, безперервної, багаторівневої професійної освіти варіативної за формою, та разом з тим передбачає комплексний реабілітаційний супровід навчального процесу. Впровадження наданої системи дозволяє виконувати індивідуальну програму реабілітації інваліда протягом всього періоду навчання в умовах освітнього закладу за рахунок проведення реабілітаційних заходів [9, 10].

Значну увагу в університетах приділяють профорієнтаційній роботі та індивідуального підбору

найбільш оптимальної майбутньої професії для осіб з інвалідністю, із обов'язковим врахуванням їхнього функціонального стану та характеру первинної патології. Для вирішення наведених задач в університетах сформовано послідовні етапи щодо вступу абітурієнтів з інвалідністю, коли розроблено та впроваджено модель відбору абітурієнтів, яка базується на принципах рівноправності, справедливості, гуманізму та ставлення до людини як до найбільшої цінності буття. Основними завданнями такої моделі є: виявлення найбільш здібних, талановитих людей, які при створенні певних умов можуть опанувати навчальний план вищої школи та засвоїти навчальні програми із обраного ними фаху в інтегрованих групах університету. Проводиться медико-психолого-соціально-педагогічне консультування вступників із проблем подолання турбування за подальше навчання, невпевненості у своїх силах, стану тривожності тощо.

Результат етапу прогностичної діагностики складається із попередньої професійної орієнтації абітурієнта, що проводиться на основі синтезу інформації, отриманої під час співбесіди з абітурієнтом та його батьками, аналізу медичних документів та документів про попередню освіту. Професійна орієнтація абітурієнтів з інвалідністю враховувала їхні індивідуальні особливості, здібності, інтереси, стан здоров'я, можливості компенсаторного розвитку. Наведена модель взаємодії сприяла індивідуальному та диференційованому підходу до кожного абітурієнта, забезпечувала впевненість, що до університету прийде не тільки та молодь, яка прагне навчатися, але й має для цього здатність та творчий потенціал.

З метою забезпечення рівного доступу вступників до вступу в університет та подальшого забезпечення інклюзії студентів із інвалідністю до навчального процесу відповідно визначеній послідовності здійснюються організаційні заходи щодо супроводу вступу та адаптації студентів із інвалідністю до майбутнього процесу навчання.

Перед наданням документів до відбіркової комісії абітурієнти з інвалідністю звертаються до відповідного структурного підрозділу університету, за довідкою-висновком щодо можливості навчання в університеті за певною формою навчання та обраній майбутній спеціальності. Необхідним є обов'язкове надання наступних документів: довідки медико-соціальної експертної комісії (МСЕК) або висновку ЛКК; індивідуальної програми реабілітації (ІПР) інваліда; медичної довідки за формою 086-О; виписки із амбулаторної карти; аудіограми (для вступників із порушенням слуху).

Для визначення ступеня сформованості професійної орієнтації, вмотивованості та усвідомленості вибору професії у даних університетах проводиться індивідуальна співбесіда-консультація зі вступником, що допомагає визначитись із майбутньою професією та дозволяє встановити відповідність її вимог психофізіологічним особливостям вступника. На основі співбесіди та результатів тестування абітурієнтів з інвалідністю надаються рекомендації щодо майбутньої спеціальності, можливості навчання в університеті. За результатами співбесід із відповідними фахівцями, які розглядають можливість подальшої освіти абітурієнтів за обраною майбутньою професією та заповнюється довідка-висновок. Після отримання довідки-висновку та ознайомлення з поточними можливостями університету щодо організації супроводу навчання вступник звертається до відбіркової комісії відповідного інституту, факультету чи коледжу.

Після зарахування студент з інвалідністю потребує психологічного, медико-реабілітаційного, фізкультурно-спортивного чи соціального супроводу навчання. На початку навчального року для викладачів інтегрованих груп, у яких планується навчання студентів із інвалідністю, на кожній кафедрі проводять зустрічі-семінари для ознайомлення зі специфікою нового контингенту, обговорення та впровадження необхідних елементів супроводу до навчального процесу.

За результатами обстеження фізичного стану студенти-першокурсники розподіляються за спортивними групами залежно від групи інвалідності та нозології, отримують рекомендації щодо фізичної реабілітації й медичного супроводу. На кожного студента з інвалідністю оформляється медико-реабілітаційна картка, що зберігається в архіві університету. У разі необхідності студенти направляються на консультацію (тренінги) до психолога або соціального робітника.

ВИСНОВКИ. Одним із ефективних механізмів підвищення соціального статусу та захищеності інвалідів є отримання ними повноцінної професійної освіти. Професійна підготовка осіб з інвалідністю

має здійснюватися в порядку і на умовах, визначених чинним законодавством про освіту, відповідно державних освітніх стандартів на основі освітніх програм, адаптованих для навчання осіб з інвалідністю. З метою забезпечення рівного доступу абітурієнтів з інвалідністю до вступу в ВНЗ та подальшого забезпечення інклюзії студентів із інвалідністю до навчального процесу мають здійснюватися спеціальні організаційні заходи щодо супроводу вступу та адаптації студентів із інвалідністю під час процесу навчання. Важливими є питання щодо особливостей медико-біологічного забезпечення наданого контингенту студентів та розробка й застосування шляхів щодо їх соціальної адаптації до процесу навчання у навчальному закладі та кваліфікованій підготовці до майбутньої професії.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ полягають в вирішенні підходів щодо ліквідації чинників, які знижують ефективності застосування фізичної реабілітації в загальному комплексі лікувально-оздоровчих та корекційно-відновлювальних програм, спрямованих на оздоровлення населення і адаптацію осіб до сучасних умов життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко М. Л. Становлення і завдання системи професійної реабілітації інвалідів України як складової національної реабілітаційної індустрії / М. Л. Авраменко // *Медицинская реабилитация, курортология, физиотерапия.* – 2005. – № 3. – С. 36–38.
2. Баннікова Р. О. Фізична реабілітація та соціальна адаптація осіб з дитячим церебральним паралічем на пізній резидуальній стадії / Р. О. Баннікова, Ю. В. Бардашевський // *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : зб. наук. праць. – К. : Університет «Україна», 2007. – № 4 (6). – С. 280–289.
3. Безтелесна Л. І. Удосконалення механізму соціального захисту інвалідів в Україні / Л. І. Безтелесна, Г. М. Юрчик // *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія : Економіка.* – Рівне, 2010. – Вип. 3(51). – С. 11 – 20.
4. Богинская Ю. В. Сопровождение и поддержка инвалидов в системе высшего образования за рубежом и в Украине / Ю. В. Богинская, А. В. Кравцова. – Ялта : РИО КГУ, 2008. – 112 с.
5. Дікова-Фаворська О.М. Креативний метод освіти осіб з обмеженими функціональними обмеженнями здоров'я // *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць ДонДУУ.* Т.Х. Вип. 116 "Соціологія державного управління". Серія "Спеціальні та галузеві соціології" – Донецьк: ДонДУУ, 2009.–324 с.
6. Желєзний О. Особливості організації занять з фізичного виховання з студентами з вадами опорно-рухового апарату / О. Желєзний // *Фізична культура, спорт та здоров'я нації* : зб. наук. пр., присвяч. 50-річчю ін-ту фіз. виховання і спорту. – Вінниця, 2006. – С. 88–90.
7. Зимин А. А. Критерии эффективности индивидуальных программ физической реабилитации больных юношеского и зрелого возрастов с последствиями детского церебрального паралича : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры” / Зимин Алексей Алексеевич. – Малаховка, 2006. – 23 с.
8. Іпатов А. В. Інвалідність як інтегративний показник стану здоров'я населення України / А. В. Іпатов, О. В. Сергієні, Т. Г. Войтчак. – Д. : Пороги, 2002. – 341 с.
9. Кольченко К.О. Освіта осіб з інвалідністю: Можливості та особливості навчання людей з інвалідністю у вищих навчальних закладах: методичний посібник для абітурієнтів та студентів з інвалідністю / К.О. Кольченко, Г.Ф. Нікуліна, Н.Я. Козліковська. - К.: Університет «Україна», 2007. - 41 с.
10. Коляденко Н.В. Профілактика соціальної дезадаптації осіб з обмеженими можливостями в процесі забезпечення безперервної професійної освіти інвалідів / Н.В. Коляденко // *Актуальні проблеми професійної самореалізації осіб з особливими потребами на ринку праці*: Зб. наукових праць / Упорядники: М.П. Лукашевич, Н.В. Коляденко, В.І. Жуков, О.М. Ковбаско. – К.: ІПК ДСЗУ, 2008. – С. 49 – 55.
11. Комар Т. О. Особливості соціально-психологічної дезадаптації студентів з обмеженими можливостями та їх психокорекція : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія” / Комар Т. О. – Хмельницький, 2005. – 20 с.
12. Крєкотєнь О.М. Хронізація та інвалідність працездатного населення, які призводять до значного економічного збитку держави / О.М. Крєкотєнь // *Український медичний альманах.* - 2010.- № 6.- С.80-82.
13. Макарова Е. В. Визначення ефективних засобів і методів фізичної реабілітації для студентів з різними формами паралічів / Е. В. Макарова // *Вісник Прикарпатського університету. Серія : Фізична культура.* – Івано-Франківськ, 2012. – Вип. 16. – С. 130–136.
14. Малофеев Н. Н. Инклюзивное образование в контексте современной социальной политики / Н. Н. Малофеев // *Воспитание и обучение детей с нарушениями развития.* – 2009. – № 6. – С. 3–9.

15. Михайловский А. П. Особенности двигательной деятельности инвалидов с последствиями ДЦП / А. П. Михайловский // Организационные аспекты физической культуры и спорта на Дальнем Востоке : материалы регион. науч.-практ. конф. – Благовещенск : Изд-во БГПУ, 2010. – С. 106–112.
16. Мудрік В. І. Міжнародні засади формування соціально-правового ставлення до умов життя, реабілітації та спорту інвалідів / В. І. Мудрік // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л. : Кварт, 2005. – С. 34–42.
17. Мухін В. М. Застосування іпотерапії в комплексі відновних заходів осіб з церебральним паралічем / В. М. Мухін, Е. В. Макарова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х., 2009. – № 2. – С. 107–109.
18. Національна доповідь "Праця та зайнятість осіб з інвалідністю в Україні" на виконання Указу Президента України від 18.12.2007 р. №1228/2007 "Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями" та доручення Кабінету Міністрів України від 24.06.2009 р. №2700/3-09.
19. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь. Міністерство праці та соціальної політики. – Київ, 2008. – 200 с.
20. Романов П. В. Политика инвалидности: социальное гражданство инвалидов в современной России / П. В. Романов, Е. Р. Ярская-Смирнова. – Саратов : Научная книга, 2006. – 260 с.
21. Таланчук П. М. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. / П. М. Таланчук, К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна. – К. : Соцінформ, 2004. – 128 с.

УДК 379.843:373.24

Максименко Л. М.

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

РОЛЬ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ 5-ТИ І 6-ТИ РОКІВ У ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті зроблено спробу переосмислення впливу рекреаційних технологій на організм дітей 5-ти і 6-ти років у дошкільних закладах освіти, теоретично їх обґрунтовано; акцентовано увагу на принципово важливі аспекти гармонійного розвитку дошкільнят у навчально-виховних закладах освіти.

Ключові слова: *рекреація, фізична активність, дошкільний вік, фізичний, мовленнєвий розвиток, пізнавальні процеси, художньо-естетичні здібності.*

Максименко Л. М. Роль рекреационных технологий у формуванні гармонічного розвитку дітей 5-ти і 6-ти років в дошкільних навчальних закладах. *В статті зроблено спробу переосмислення впливу рекреационных технологий на гармонічне розвиток дітей 5-ти і 6-ти років в дошкільних навчальних закладах, теоретично їх обґрунтовано; акцентовано увагу на принципово важливі аспекти навчально-виховної роботи.*

Ключевые слова: *рекреация, физическая активность, дошкольный возраст, физическое, речевое развитие, познавательные процессы, художественно-эстетические способности.*

Maksimenko L.M. Role of the recreational technologies in shaping the harmonious development of children 5 and 6 years old in pre-school institutions. *In the article it is made the attempt to rethink the effect of recreational technologies on the organism of 5- and 6-years old children in pre-school institutions, it is made the theoretical substantiation; The attention is accented on the important aspects of the harmonious development of preschool children in educational institutions.*

Key words: *recreation, physical activity, preschool age, physical, speech development, cognitive processes, artistic and aesthetic abilities*

Постановка проблеми. В епоху новітнього часу в Україні посилюється увага суспільства до вирішення проблем формування особистості, її своєчасного фізичного і психічного розвитку, стимулювання творчої активності. Особливого значення ці проблеми набувають у системі навчання і виховання дітей дошкільного віку. Високі вимоги суспільного життя не дають змоги уникнути збільшення інформаційного